

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY
SPECIAL NOTE FOR INFORMATION OF THE STUDENTS

(1) Notwithstanding anything to the contrary, it is notified for general information and guidance of all concerned that a person, who has passed the qualifying examination and is eligible for admission only to the corresponding next higher examination as an ex-student or an external candidate, shall be examined in accordance with the syllabus of such next higher examination in force at the time of such examination in such subjects papers or combination of papers in which students from University Departments or Colleges are to be examined by the University.

(2) Be it known to all the students desirous to take examination/s for which this prospectus has been prescribed should, if found necessary for any other information regarding examinations etc., refer the University Ordinances Booklet the various conditions/ provisions pertaining to examinations as prescribed in the following Ordinances -

Ordinances No.1	: Enrolment of Students.
Ordinances No.2	: Admission of Students
Ordinances No.4	: National Cadet Corps
Ordinances No.6	: Examination in General (relevant extracts)
Ordinance No. 9	: Conduct of Examinations (Relevant Extracts)
Ordinance No. 18/2001	: An Ordinance to provide grace Marks for passing in a Head of passing and Improvement of Division (Higher Class) and getting Distinction in the subject and condonation of deficiency of Marks in a subject in all the faculties prescribed by the statute no. 18 Ordinance, 2001
Ordinance no.10	: Providing for Exemptions and Compartments.
Ordinance No.19	: Admission of Candidates to Degrees
Ordinance No.109	: Recording of a change of name of a University Student in the records of the University.

Ordinance No. 138	: For improvement of Division / Ordinance No. 6 of 2008
Ordinance No.6/2008	: For improvement of Division.
Ordinance No.19/2001	: An Ordinance for Central Assessment Programme, Scheme of Evaluation and Moderation of answerbooks and preparation of results of the examinations, conducted by the University, Ordinance 2001.

Dineshkumar Joshi
 Registrar
 Sant Gadge Baba Amravati University.

PATTERN OF QUESTION PAPER ON THE UNIT SYSTEM.

The pattern of question paper as per unit system will be broadly based on the following pattern

- (1) Syllabus has been divided into units equal to the number of question to be answered in the paper. On each unit there will be a question either a long answer type or a short answer type.
- (2) Number of question will be in accordance with the unit prescribed in the syllabi for each paper i.e. there will be one question on each unit.
- (3) For every question long answer type or short answer type there will be an alternative choice from the same unit. However, there will be no internal choice in a question.
- (4) Division of marks between long answer and short answer type question will be in the ratio of 40 and 60
- (5) Each short answer type question shall contain 4 to 8 short sub question with no internal choice.

**INDIAN MUSIC
SYLLABUS
M.A.PART-I EXAMINATION**

**M.A.: Indian Music*
(Classical, Vocal or Instrumental)**

Notes : One practical period of 45 minutes in Music shall be counted as equal to one lecture period of minutes. Attention of the candidates is drawn to the fact that harmonium as an accompaniment shall not be allowed. Tabla teacher of a candidate is permitted to accompany the candidates only in Majlis and not in Practical test. Only private candidates can bring their own Tabla Artist for their accompaniment at the time of practical exams as well as majlis. Candidates offering instrumental music shall choose any one of the following instruments :-

* The medium of instruction of Indian Music can be either Marathi, Hindi, or English. A candidate can offer any one of these three media. The question papers, however, will be in English. Resolved further that non-collegiate candidates offering Music, Vocal or Instrumental at the M.A. Part-I or II Exams. should be required to produce a certificate of having completed the prescribed course of practicals from the Principal of a recognised Institute in the University.

(a) Sitar (b) Sarod (c) Violin (d) Sarangi (e) Dilruba, candidates shall have to play to those 'gats' which the instrument admits of in case of Sitar 'E' G' C' will be in place of 'E' 'G' 'C' and 'D' 'E' 'F' 'G' in place of 'E' 'G' 'C' 'D'.

There shall be two papers and a Practical Test including a majlis Performance of one hour for each Part-I and Part-II Examinations. The maximum marks for each paper are 100 and 200 for Practical including Majlis of 100 marks. Date, time and place of Majlis will be notified by the University, Candidates shall be required to pass separately in written and in the Practical Examination.

Following shall be the papers for Part-I and Part-II Examination.

	PART-I	
(1)	महाराष्ट्र शासनाच्या शासकीय संगीत विभागाच्या माध्यमातून -	100 Marks
(2)	महाराष्ट्र शासनाच्या शासकीय संगीत विभागाच्या माध्यमातून -	100 marks

	PAPER-I	
	Theory of Practice (संगीतशास्त्र) and Musical Composition (संगीत रचना)	100 Marks.
	महाराष्ट्र शासनाच्या शासकीय संगीत विभागाच्या माध्यमातून	

PAPER-II

Science (संगीतशास्त्र) of Music and study of Musical Literature (संगीत साहित्य) Marks 100

PART-II

	महाराष्ट्र शासनाच्या शासकीय संगीत विभागाच्या माध्यमातून -	100 Marks.
(2)	महाराष्ट्र शासनाच्या शासकीय संगीत विभागाच्या माध्यमातून -	

PAPER - I

Theory of practice (संगीतशास्त्र) and Musical Composition (संगीत रचना) 100 marks

PAPER-II

Aesthetics Essay and Research Methodology (संगीतशास्त्र, संशोधन विधिया) 100 Marks

This accompaniment should however be supporting and not suggestive one 'E' 'G' 'C' 'D' 'E' 'F' 'G' the accompaniment in the Harmonium should not lead but follow the candidate.

एम.ए.भाग-१ (संगीत)
शास्त्र
प्रश्न पत्रिका प्रथम

वेळ ३ तास

एकूण गुण १००

Applied Theory and Musical Composition

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

घटक- १

२० गुण

- १) अभ्यासक्रमातील रागांचा सैध्दांतिक अभ्यास व सविस्तर ज्ञान (पदवी अभ्यासक्रमातील सर्व रागांसह) समप्रकृतिक रागांचे तुलनात्मक अध्ययन, राग स्वरुपाविषयीची विभिन्न मते.
- २) अभ्यासक्रमातील गीत प्रकार स्वरलिपी बद्ध करणे.
- ३) धृपद, धमार, हे प्रकार भिन्न भिन्न लयकारित लिहिणे.

घटक- २

२० गुण

- १) अभ्यासक्रमातील ताल लिपिबद्ध करणे
- २) रागांचे प्राचीन ग्रह आदी लक्षणांचे अध्ययन तसेच आधुनिक राग लक्षणांचे विस्तृत अध्ययन
- ३) रागांग वर्गीकरण, खालील रागांगांचा अभ्यास
 - १) कल्याण
 - २) बिलावल
 - ३) सारंग
 - ४) म्रिहाग
 - ५) भैरव
 - ६) मल्हार

घटक- ३

२० गुण

- १) दिलेल्या काव्य पंक्तीना पाठ्यक्रमातील राग व तालामध्ये स्वरबद्ध करणे
- २) संगीत व काव्याचा पारस्परिक संबंध
- ३) स्वरप्रस्तार- खंडमेरु - नष्टोद्दिष्ट व सारणा चतुष्टी

घटक- ४

२० गुण

- १) ध्रुपदाचे ऐतिहासिक अध्ययन
- २) वाद्यांचे वर्गीकरण
- ३) आधुनिक सांगीतिक वाद्ये (इलेक्ट्रॉनिक्स)

घटक- ५

२० गुण

- १) लोकसंगीताचा संक्षिप्त अभ्यास
- २) महाराष्ट्रातील विविध लोकगीत प्रकारांचे विस्तृत अध्ययन
- ३) मध्यप्रदेश व छत्तीसगड मधील लोकगीतांचा संक्षिप्त अभ्यास.
- ४) उत्तरप्रदेश व पंजाब मधील लोकगीतांचा संक्षिप्त अभ्यास.

शास्त्र

प्रश्न पत्रिका द्वितीय

Study of Music Literature, and Acoustics

(संगीताचे शास्त्र व संगीत साहित्याचा अभ्यास)

वेळ ३ तास

एकूण गुण- १००

घटक-१

२० गुण

- १) वैदिक संगीत आणि भरत, मतंग व शारंगदेव यांच्या ग्रंथांचे अध्ययन
- २) मध्ययुगीन ग्रंथकाराच्या श्रुतीस्वर व्यवस्थेचे तुलनात्मक अध्ययन
 - अ) पं.शारंगदेव
 - ब) पं.रामामात्य
 - क) पं.व्यंकटमखी
 - ड) पं. अहोफ्रल

घटक-२

२० गुण

- १) स्टाफ नोटेशन पध्दतीचा परिचय
- २) स्टाफ नोटेशन पध्दतीमध्ये पाठ्यक्रमातील रागांचे आरोह-अवरोह लिहिण्याचा अभ्यास

घटक-३

२० गुण

- १) कर्नाटक संगीतातील प्रबंध प्रकार
- २) हिंदुस्थानी व कर्नाटक संगीत सप्तकाचे तुलनात्मक अध्ययन
- ३) हिंदुस्थानी व कर्नाटक ताल पध्दतीचे तुलनात्मक अध्ययन

घटक-४

- १) ध्वनीशास्त्र- सांगीतिक ध्वनी (MusicalSound), कोलाहल (Noise), आंदोलन (Vibration), तरंग (Waves), तरंग वेग (Velocity of wave), तरंग मान (Wave length), आवृत्ती (Frequency), उपस्वर (Overtone), अनुनाद (Resonance), प्रतिध्वनी (Echo),

- २) ध्वनीची उत्पत्ती व वहन (Production, Propagation)
- ३) कर्णद्वीय व कंठाचा वैज्ञानिक अभ्यास
- ४) आवाज साधना शास्त्राची मूलतत्वे

घटक-५**२० गुण**

- १) रस या शब्दाची परिभाषा व प्रकार
- २) राग आणि रस यांचा परस्पर संबंध
- ३) राग आणि रस यांच्या संबंधा विषयी आधुनिक विद्वानांचे मत (२० व्या शतकापासून आज पर्यंत)

प्रात्यक्षिक - १**विभाग-अ****एकूण गुण १००**

अ.क्र.	चिकित्सक अभ्यास	विस्तृत अभ्यास	सामान्य अभ्यास
१.	शुद्ध कल्याण	पुरीया कल्याण	यमण कल्याण
२.	अल्हैया बिलावल	देवगिरी बिलावल	शुक्ल बिलावल
३.	अहिर भैरव	बैरागी भैरव	रामकली
४.	बिहागडा	बिहाग	नटबिहाग
५.	वृन्दावनी सारंग	शुद्धसारंग	मियाँ का सारंग
६.	सूरमल्हार	मियाँ मल्हार	मेघ मल्हार

- टिप- १) चिकित्सक अध्ययनातील रागांचे समप्रकृतिक रागांशी तुलनात्मक अध्ययन अपेक्षित . तसेच विलंप्रित व मध्यलयातील प्रंदिशी अपेक्षित.
- २) विस्तृत अध्ययनाच्या रागात संपूर्ण गायकीसह राग मांडणी अपेक्षित.
 - ३) सामान्य अध्ययनाच्या रागात द्रुत प्रंदिशीसह राग स्वरुपाचे थोडक्यात अध्ययन.
 - ४) चिकित्सक व विस्तृत गायकीच्या रागात विलंप्रित त्रिताल, विलंप्रीत एकताल, झुमरा, झपताल, रुपक तिलवाडा तालातील प्रंदिशी अपेक्षित.

- ५) वरील रागातून कोणतेही एक ध्रुपद , एक धमार व एक तराणा-भिन्न भिन्न रागात विभिन्न लयकारीत अपेक्षित.

विभाग- ब

- (१) खालील तालांचे विस्तृत अध्ययन.
 - १) दादरा २) रुपक ३) झपताल ४) एकताल
 - ५) आडाचौताल ६) दिपचंदी ७) त्रिताल ८) तिलवाडा
- (२) वरील आठ तालांपैकी कोणत्याही दोन तालात आडलय, दोन तालात फ्रिआड लय, दोन तालात कुआड लय व उर्वरित दोन तालात दुगुन-तिगुन-चौगुन अपेक्षित.

विभाग-क

- खालील गीतप्रकारातून कोणत्याही एका गीतप्रकाराचे सादरीकरण
- १) टप्पा २) टुमरी ३) दादरा ४) चैती
 - ५) होरी ६) गझल ७) कजरी ८) नाट्यगीत

प्रात्यक्षिक - १ गुण विभाजन

१) प्रात्यक्षिक नोंद वही	०५	गुण
२) तानपुरा स्वरात लावणे व वाजविणे	१०	गुण
३) चिकित्सक राग प्रस्तूती	२०	गुण
४) विस्तृत राग प्रस्तूती	२५	गुण
५) सामान्य राग प्रस्तूती	१०	गुण
६) ताल ज्ञान	१०	गुण
७) ध्रुपद, धमार, तराणा.	१०	गुण
८) उपशास्त्रीय गीत प्रकार	१०	गुण

एकूण १०० गुण

एकूण गुण १००

मंच प्रदर्शन

विद्यार्थ्यांने मंच प्रदर्शनाच्या वेळी साधारणपणे ४५ मि.गायन प्रस्तुती देणे अपेक्षित. त्यातील २५ मिनिट अभ्यासक्रमातील चिकित्सक, किंवा विस्तृत रागापैकी स्वतःच्या आवडीचा राग, १० मिनिट परिक्षकांनी सुचविलेल्या अभ्यासक्रमातील पाच रागांपैकी एक राग व १० मिनिट उपशास्त्रीय गीतप्रकारातील एक गीतप्रकार प्रस्तुत करणे अपेक्षित.

गुण विभाजन

अ) आवडीचा राग

१) स्वरविस्तार व रागस्वरूप	१० गुण
२) प्रंदिश सादरीकरण	१० गुण
३) आलापी व प्रढत	१० गुण
४) सरगम व तानक्रिया	१० गुण
५) ताल व लयकारी	१० गुण

ब) परिक्षकांच्या पसंतीचा राग

१) स्वरविस्तार व रागस्वरूप	०५ गुण
२) प्रंदिश सादरीकरण	१० गुण
३) आलापी व प्रढत	१० गुण
४) सरगम व तानक्रिया	०५ गुण

क) उपशास्त्रीय गीतप्रकार

१) तानपुरा लावणे व वाजवून गायन सादर करणे	१० गुण
२) एकूण सादरीकरण	१० गुण

 एकूण १०० गुण

सुचना- १) प्रात्यक्षिकांच्या तासिकांमध्ये प्रत्येक तुकडीत विद्यार्थ्यांची संख्या ०७ मर्यादीत. तसेच आवाजाच्या नैसर्गिक गुणधर्मानुसार मुले व मुलींच्या प्रात्यक्षिकांच्या वेगवेगळ्या तुकड्या असणे अनिवार्य.

- विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल काढणे, संगीत चर्चासत्र आयोजित करणे, संगीत कार्यशाळा घेणे किंवा ऐतिहासिक दृष्टीने महत्वाच्या सांगीतिक स्थळांना भेट देणे अपेक्षित.
- प्रात्यक्षिक परीक्षा देतांना व शिकतांना, तानपूरा वाजवून गायन शिकणे, प्रात्यक्षिक परीक्षेत स्वतः तानपूरा लावणे व वाजवणे आवश्यक आहे.

एम.ए.भाग-२ (भारतीय संगीत)

प्रश्न पत्रिका प्रथम

(सत्र २०१४-२०१५ पासून लागू)

वेळ ३ तास

एकूण गुण १००

Theory of Practical and Musical Composition

प्रात्यक्षिक व सांगितीक रचना शास्त्र

घटक-१

२० गुण

- १) अभ्यासक्रमातील रागांचा सैध्दांतिक अभ्यास व सविस्तर ज्ञान (पदवी तसेच पदव्युत्तर भाग-१ अभ्यासक्रमातील सर्व रागांसह)
- २) समप्रकृतिक रागांचे तुलनात्मक अध्ययन व राग स्वरूपाविषयाची विभीन्न मते
- ३) अभ्यासक्रमातील गीतप्रकार लिपीप्रध्द करणे.
- ४) ध्रुपद, धमार विभीन्न लयकारीत लिहिणे.

घटक-२

२० गुण

- १) दिलेल्या स्वरसमूहावरून राग ओळखणे व आलाप -तान लेखन
- २) खालील रागांगांचा अभ्यास
 - १) तोडी २) कानडा ३) कौंस ४) पुर्वी ५) धनाश्री

घटक-३

२० गुण

- १) तालाचे दशप्राण - सविस्तर अभ्यास
- २) खालील तालांचे विस्तृत अध्ययन
 - १) तीव्रा २) केहरवा ३) सुलताल ४) चौताल
 - ५) झुमरा ६) धमार ७) जत ८) पंजाप्री
- ३) वरील सर्व ताल दुगुन-तिगुन-चौगुन तसेच आड-प्रिआड-कुआड लयीत लिपीप्रध्द करणे.

घटक-४

२० गुण

- १) घराण्याचा अर्थ , उत्पत्ती व विकास
- २) खालील घराण्यांचे वैशिष्ट्यांसह विस्तृत व तुलनात्मक अध्ययन.
 - १) ग्वालीयर २) किराणा ३) जयपूर ४) आग्रा ५) पतियाळा

३) अन्य घराण्यांचे सामान्य अध्ययन

- १) रामपूर २) विष्णुपूर ३) भेंडीबाजार
- ४) कुँवरश्याम ५) दिल्ली ६) इंदौर
- ७) श्याम चौरसीया ८) कव्वाल बच्चों का घराना ९) मेवाती

घटक-५

२० गुण

खालील संगीतकारांच्या सांगितीक योगदानासह जीवन चरित्राचे विस्तृत अध्ययन

- १) तानसेन २) अमीर खुसरो ३) पं.बाळकृष्णप्रभुआ ईचलकरंजीकर
- ४) आचार्य कैलासचंद्र बृहस्पती ५) ठाकुर जयदेवसिंह
- ६) रविंद्रनाथ ठाकुर ७) प्रो.बी.आर. देवधर
- ८) डॉ.प्रेमलता शर्मा ९) पं.रामाश्रय झा.

प्रश्न पत्रिका द्वितीय

Aesthetics, Essay and Research Methodology

(सौंदर्यशास्त्र, निप्रंध व शोध पध्दती)

वेळ ३ तास

एकूण गुण- १००

घटक-१

२० गुण

सौंदर्यशास्त्र (Aesthetics)

- १) सौंदर्यशास्त्र - अर्थ आणि व्याख्या
- २) कला- अर्थ आणि प्रकार
- ३) ललीत कला - अर्थ आणि वैशिष्ट्य
- ४) संगीतातील सौंदर्यशास्त्र

घटक-२

२० गुण

- १) नाट्यसंगीताचा उगम व विकास
- २) नाट्यसंगीताचा सुवर्ण काळ
- ३) बालगंधर्वांचे मराठी रंगभूमीला योगदान
- ४) मराठी नाट्यसंगीताचे बदलते स्वरूप

घटक- ३

२० गुण

संगीत दिग्दर्शन आणि पार्श्वसंगीत

- १) संगीत दिग्दर्शक
- २) संगीत दिग्दर्शकाचे गुण-दोष
- ३) संगीत दिग्दर्शनाच्या पध्दती .
- ४) पार्श्वसंगीताचे महत्त्व

घटक- ४

२० गुण

शोध पध्दती (Research Methodology)

- १) शोध - अर्थ, प्रक्रिया आणि स्वरूप
(Meaning, stages and Nature)
- २) शोधाचे प्रकार (Types of Research)
- ३) परीकल्पना (Hypothesis)
- ४) तथ्य संकलनाचे स्रोत (Sources of Data Collection)
- ५) तथ्य संकलनाची उपकरणे (Tools of Data Collection)
- ६) संदर्भ ग्रंथ सूची (Bibliography)

घटक- ५ निबंध (Essey)

२० गुण

- १) ललित कलांचा संगीताशी संप्रबंध
- २) गुरु शिष्य परंपरा व आधुनिक शिक्षण पध्दती
- ३) मनःस्वास्थ्यासाठी संगीत
- ४) संस्कृती संवर्धनात संगीताचे योगदान
- ५) शास्त्रीय संगीताचे बदलते स्वरूप
- ६) दूरदर्शनवरील सांगीतिक स्पर्धामुळे
शास्त्रीय संगीताचा होणारा प्रसार
- ७) सुफी आणि निर्गुणी संप्रदाय
- ८) वैश्विक संगीत

प्रात्यक्षिक - १

विभाग-अ

एकूण गुण १००

अ.क्र.	चिकित्सक अभ्यास	विस्तृत अभ्यास	सामान्य अभ्यास
१.	चंद्रकौंस	जोगकौंस	मधुकौंस
२.	पटदीप	भिमपलास	भीम
३.	गुजरी तोडी	फ्रिलासखानी तोडी	सालगवराळी
४.	श्री	पूरियाधनाश्री	पूर्वी
५.	कौंसी कानडा	अभोगी कानडा	शहाणा कानडा
६.	रागेश्री	बागेश्री	मालगुंजी

- टिप- १) चिकित्सक अध्ययनातील रागांचे समप्रकृतिक रागांशी तुलनात्मक अध्ययन अपेक्षित . तसेच विलंप्रित व मध्यलयीतील प्रदिशी अपेक्षित .
- २) विस्तृत अध्ययनाच्या रागात संपूर्ण गायकीसह राग मांडणी अपेक्षित .
 - ३) सामान्य अध्ययनाच्या रागात द्रुत प्रदिशीसह राग स्वरूपाचे थोडक्यात अध्ययन .
 - ४) चिकित्सक व विस्तृत गायकीच्या रागात विलंप्रित त्रिताल, विलंप्रित एकताल, झुमरा, झपताल, रुपक तिलवाडा तालातील प्रदिशी अपेक्षित .
 - ५) वरील रागातुन कोणतेही एक ध्रुपद , एक धमार व एक तराणा-भिन्न भिन्न रागात विभीन्न लयकारीत अपेक्षित .

विभाग- ब

- (१) खालील तालांचे विस्तृत अध्ययन .
१) केहरवा २) तीव्रा ३) सूलताल ४) चौताल
५) झुमरा ६) जत ७) धमार ८) पंजाबी
- २) वरील आठ तालांपैकी कोणत्याही दोन तालात आडलय, दोन तालात फ्रिआड लय, दोन तालात कुआड लय व उर्वरित दोन तालात दुगुन-तिगुन-चौगुन अपेक्षित .

विभाग-क

खालील गीतप्रकारातून कोणत्याही एका गीतप्रकाराचे सादरीकरण

- १) टप्पा २) ठुमरी ३) दादरा ४) चौती ५) होरी
६) गझल ७) कजरी ८) नाट्यगीत ९) रागमाला

प्रात्यक्षिक - १ गुण विभाजन

१) प्रात्यक्षिक नोंद वही	०५	गुण
२) तानपुरा स्वरात लावणे व वाजविणे	१०	गुण
३) चिकित्सक राग प्रस्तुती	२०	गुण
४) विस्तृत राग प्रस्तुती	२५	गुण
५) सामान्य राग प्रस्तुती	१०	गुण
६) ध्रुपद, धमार, तराणा.	१०	गुण
७) उपशास्त्रीय गीत प्रकार	१०	गुण
८) ताल ज्ञान	१०	गुण

एकूण १०० गुण

प्रात्यक्षिक - २

एकूण गुण १००

मंच प्रदर्शन

विद्यार्थ्यांने मंच प्रदर्शनाच्या वेळी साधारणपणे ४५ मिनिट गायन प्रस्तुती देणे अपेक्षित. त्यातील २५ मिनिट अभ्यासक्रमातील चिकित्सक, किंवा विस्तृत रागांपैकी स्वतःच्या आवडीचा राग, १० मिनिट परिक्षकांनी सुचविलेल्या अभ्यासक्रमातील पाच रागांपैकी एक राग व १० मिनिटे उपशास्त्रीय गीतप्रकारातील एक गीतप्रकार प्रस्तुत करणे अपेक्षित.

गुण विभाजन**अ) आवडीचा राग**

१) स्वरविस्तार व रागस्वरूप	१० गुण
२) प्रॉदिश सादरीकरण	१० गुण
३) आलापी व प्रढत	१० गुण
४) सरगम व तानक्रिया	१० गुण
५) ताल व लयकारी	१० गुण

ब) परिक्षकांच्या पसंतीचा राग

१) स्वरविस्तार व रागस्वरूप	०५ गुण
२) प्रॉदिश सादरीकरण	१० गुण
३) आलापी व प्रढत	१० गुण
४) सरगम व तानक्रिया	०५ गुण

क) उपशास्त्रीय गीतप्रकार

१) तानपुरा लावणे व वाजवून गायन सादर करणे	१० गुण
२) एकूण सादरीकरण	१० गुण

एकूण १०० गुण

- सुचना- १) प्रात्यक्षिकांच्या तासिकांमध्ये प्रत्येक तुकडीत विद्यार्थ्यांची संख्या ०७ मर्यादीत. तसेच आवाजाच्या नैसर्गिक गुणधर्मानुसार मुले व मुलींच्या प्रात्यक्षिकांच्या वेगवेगळ्या तुकड्या असणे अनिवार्य.
- २) विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल काढणे, संगीत चर्चासत्र आयोजित करणे, संगीत कार्यशाळा घेणे किंवा ऐतिहासिक दृष्टीने महत्वाच्या सांगीतिक स्थळांना भेट देणे अपेक्षित.
- ३) प्रात्यक्षिक परीक्षा देतांना व शिकतांना, तानपुरा वाजवून गायन शिकणे, प्रात्यक्षिक परीक्षेत स्वतः तानपुरा लावणे व वाजवणे आवश्यक आहे.

Books recommended

1. Sensation of Tone by Helmholtz.
2. Philosophy of Music by William Pole.
3. Sangeet Ratnakar by Sharangdev.
4. प्रणव भारती- *Onkarnath Thakur*
५. भातखंडे : हिन्दुस्थानी संगीत पद्धति १ ते ४ भाग.
6. Introduction to the Study of the Music of Hindustan by E.Clement.
7. Music of Hindustan by Fox Strangway.
8. संगीत दर्पण
9. Psychology of Music by H.P.Krishnrao
10. साहित्य दर्पण (राग अध्याय)
११. हिन्दुस्थानी क्रमिक पुस्तक मालिका : पं.वि.ना.भातखंडे
१२. मरिफुन्नगमात ० १,२,३ भाग- राजा नवाजली.
13. अभिनव रागमंजरी - भातखंडे
14. चतुर्दडी प्रकाशिका-प.व्यंकटमुखी
15. Indian Music-Capt.Day.
16. रागविज्ञान ६ भाग - पं.वि.ना.पटवर्धन
१७. भारतीय श्रुतिशास्त्र - फिरोज प्रामजी
18. Hindu Music and Rhythm - Vishnu Das Shirali.
19. A short Historical Survey of the Music of Upper India by V.N.Bhatkhande.
20. ध्वनी तथा संगीत - प्रो.ललित किशोर सिंह.
21. Sangeet of India - Atiya Begam.
22. Hindusthani Music Its Physics and Aesthetics : Prof.G.H.Ranade
23. A Comparative Study of some of the leading Systems of the 15th 16th, 17th and 18th Centuries by V.N.Bhatkhande.
24. Music of india - H.H.Popely.
25. श्री मल्लक्ष संगीतम् : व्ही एन.भातखंडे
26. Indian Music Today - S.K.Chaubey
27. Theory of Indian Music - Bishan Swarup
28. संगीत शास्त्र दर्पण, भाग १ व २ - सौ.शांती गोवर्धन
२९. संगीत शास्त्र, भाग १ व २ - महेश नारायण सक्सेना
३०. संगीत विशारद - 'वंसत' (संगीत कार्यालय, हाथरस)
३१. संगीत शास्त्र, भाग १ व २ प्रा.वंसतराव राजोपाध्ये
32. Ragas and Raginis - O.C.Ganguly.
33. Northern Indian Music - Parts I - II Alain Danian
34. History of Indian Music - M.R.Shastri
35. संगीत का इतिहास - उमेश जोशी
36. How to Listen to good Music Parts-I-II K.b.Green

37. संगीताचे रसग्रहण - जोशी (कोल्हापूर)
३८. ताल अंक (विशेषांक) - संगीत कार्यालय, हाथरस
३९. तबला शास्त्र - गोडबोले, मधुकरजी
40. शास्त्रकार व कलावंत इतिहास - द.के.जोशी
४१. भारती संगीत - कृष्णराव मुळे
४२. एन्सायक्लोपिडिया 'हिन्दुस्थानी' - फिरोज फ्रामजी
४३. हमारे संगीत रत्न (संगीत कार्यालय)
४४. *Hindusthani Music : Bandhopadhyaya.*
४५. अभिनव गीतमंजरी - प्रो.एस.एन.रातजनकर पूर्वार्ध, उत्तरार्ध.
४६. भारतीय संगीत माला १,२, ३ - मीराशी बुवा
४७. होरी गायन -पं.वि.दि.पलुस्कर
४८. टप्पा गायन - पं.वि.दि.पलुस्कर
49. Your Voice-Applied Science of Vocal Art- Couglas Stanley Journals (१) कलविहार (२) लक्ष्यसंगीत (३) संगीत.
५०. भारतीय संगीत इतिहास : डॉ.एस.एस.परांजपे, प्रकाशक चौखंबा संस्कृत सीरीज ऑफिस वाराणसी.
५१. संगीताचे मानसशास्त्र - ले.डी.सी. शामला बनारसे, म.वि.ग्रं.नि.मं.
५२. लोकसंगीत शास्त्र - श्री अशोक रानडे, म.वि.ग्रं.नि.मं.
५३. संगीत परिभाषा- कै.श्री.ना.रातंजनकर, म.वि.ग्रं.नि.मं.
५४. आवाजसाधना शास्त्र - प्रा.बी.आर.देवधर, म.वि.ग्रं.नि.मं.
५५. संगीत विषयक संस्कृत ग्रंथ - कै.चैतन्य देसाई, म.वि.ग्रं.नि.मं.
५६. घरंदाज गायकी - वा.ह.देशपांडे.
57. Listening To Indian Music - Chetan Karnani
58. महाविदर्भातील लोकगीतांचे संगीत - डॉ.विमल चोरघडे (केळकर)
५९. स्वरांगिनी- ले.डॉ. प्रभा अत्रे सम्पादक श्री श्रीकृष्ण बेडेकर प्रकाशन प्रकाशक- जास्वंदी पब्लिकेशन, १८४, देवी अहिल्यामार्ग इन्दौर-४५२००७
६०. आरोही - ले- शशिकांत तांबे
६१. रागरचनांजली - ले. आश्वीनी भिडे-देशपांडे
६२. आराधना : ले शंकर अभ्यंकर
६३. बिरसत नाहि: ले. डॉ. अनिल सेन (नेहपिया) सम्पादक: प्रो. गुणवन्त मा. व्यास प्रकाशक- स्व. डॉ. अरुणकुमार सेन स्मृती संगीत संस्थान, भातखंडे ललित कला शिक्षा समिती,